

éppen fordítottnak veszem; stb. Minden egyes nyelvi forma külön-külön való mérlegelését, illetőleg az azonosaknak látszó eseteknek nem sablonos egyformasággal való megoldását a következő kritériumok teszik lehetővé: 1. Minden szöveg saját írásrendszerében érvényesülő, belső törvényszerűségeinek elemzése. 2. A négy szöveg- emlékek együttes vizsgálata, írássajátságai egymásra vonatkoztatása. 3. A megelőző időkből való és az egykorú szórvány-nyelvemlékek azonos elemei írásmódjának figyelembevétele. 4. A Huszita Biblia „érzékeny” jelölésű megfelelő alakjainak egybevető mérlegelése. 5. Az emlékeinkben szereplő nyelvi jelek történetei (etimológiai) előzményeinek latra vetése. 6. Szövegeink azonos formai típusú alakjaiban az esetleges szerkezeti-funkcionális különbségek hangzásbeli kihatásainak számításba vétele. 7. A szövegeinkben előforduló elemek mai nyelvföldrajzi helyzetének esetenként adódó tanulságai. Ha természetesen nem is lehetett az olvasatok mérlegelésekor minden kritériumot minden egyes esetben számbavenni, olvasataim egyetlen kiejtési „következetlenség”-e sem jött létre vaktában, mindegyik mögött ott van az előbb jelzett megfontolásból annyi, amennyi esetenként eligazító lehetett. Ezek legfontosabbjaira majd a magyarázó fejezetekben még visszatérek, minden egyes nyelvi forma minden variációjának indoklása azonban magától értetődőleg ott sem lehetséges, de nem is szükséges. A látszólag vagy valóságosan egybetartozó „következetlenségek” ellentéteit — amennyire erre egyáltalán szükség van — a variációkkal való viszonylag bő bánásmód többnyire úgyszólván föloldja.

3. Szövegeink egykori feltehető kiejtése (olvasata) — az emlékek eredeti fogalmazványának valószínű időbeli rendjében — a következő:

A Halotti Beszéd és Könyörgés

*Látjátuk feleim szümtükxel, mik bažmuk: isà, por ès xo-
 átytyáo i ö ö h ogy o í á u é ha
 muß bažmuk. Měnyi milosztben terömtebé elébé miß isēmüköt,
 ou ogy o í a ü e è iü è e ö ü
 Ádámot, ès aduttà balá neki pàràdicsumot xàzoá. Ès mēnd pà-
 Á u é o o á o ē í so u h É
 ràdicsumben baloß žimilcsēktül mondá neki élniē. Xēon tilutoá
 so o ou ē i u ē í ē é Héa o
 űt iž fá žimilcsētül. Že mondoá neki, mérēt nüm enējk: isà, ki
 iü egy á ē Gy u ē í e ö é í á
 napon emdöl az žimilcsētül, xálálnek xálálálál xolsz. Xádlábé
 o u ü o è s h á h á a hó H
 xoltát terömtebé istentül, že feledebé. Engedé ürdüng intetüi-
 hó ü é ē gy ö ö i*

nek, és ebék az tilbot žimilcstül. És az žimilcsben xálalut
 é o u é s É o é s h á o
 ebék. És az žimilcsnek úl keserüβ balá bizē, χuz̄ turkokát
 É o é s óly ē öü o é hogy o u
 {turkát} migé szakasztjá balá. Nüm χeon mogáne, že mēnd ū
 o ē ē o o tyá o ö hēa u gy iü
 fajáne xálalut ebék. Xaraguβék isten, és betebé út ez munkás
 o h á o Ho o é iü ē
 βilág belé: és lēyn xálálnek és pukulnek fészē, és mēnd ū ne-
 á é ö h á é o o ézē é iü ē
 mének. Kik azok? Miβ βαžmuk. χuz̄ és tiβ lájjátuk szümtük-
 o u iü ogy o Hogy iü átytjá o ö ö
 χel: isá, és nüm izž embēr mülχatjá ez βermöt, isá, mēnd az-
 h í á ö egygy u hotytyá|ē ü í á o
 χuz jároβ βαžmuk. βimážžok uromk isten kēžilmét ez lélékért,
 ho á qu ogy o ágygyu a egyē ē ē i ē
 χuz̄ jorgasson ū neki, és kēžizžēn, és bulcsássá mēnd ū bünét!
 hogy u iü ē í é egygygy é o á á iβ
 És βimážžok szen[t] áχszin Máriať és boβdog Miχāēl arχán-
 É ágygyu aχ i á é qu u k
 žēlt és mēnd anžēlktot, χuz̄ βimážžanak érēttē! És βimážžok
 e é e u hogy ágygyo ē e é É ágygyu
 szent Pētēr urat, kinek adot χatalm oβdaniá és kētniē, χuz̄
 e o o u ho, o qu o íá é íé hogy
 oβžá mēnd ū bünét! És βimážžok mēnd szentököt, χuz̄ lēženek
 qugyá iβ É ágygyu ü ü hogy egyē
 neki segéd uromk szinē eleüt, χuz̄ isten iβ βimádságok miá
 ē í ē a í é ö hogy iü ácscs u á
 bulcsássá ū bünét! És szobodoχχá út ürdüng ildetütül és pukul
 o s á á iβ É a a u á iü ö ö i é o o
 kínzatujátül, és βezessē út párādicsum nyugulmá belí, és ažžon
 ū é é iü so o á í é ogygyu
 neki münyi uruszág belé utat és mēnd jobben részt! És kēás-
 ē í önynyío o o é qu ē e É
 sátuk uromkχuz̄ χármúl: kyrie eleison!
 á o a ho há u

Szószóló
 É É
 kit ár az napot
 u é
 napon nēst
 o u
 Jákob kēhēl
 á ö
 és ünnepl
 é önyö i
 tük. Clamato
 ö

Úž szószóló
 Ugy
 löt βalá, χuz̄
 ēü a á χuz̄
 tán maražžon
 á á χuz̄
 lájjok (ōt) szószóló
 átytyu ē
 tē, mosjá, ēnē,
 é u á
 áttá, azut nēm
 tytyá o o
 kit szēplő nēm
 ē
 nüt lēlhetnēnk.
 ö é χ é

Szerelmes brátim! βιμάζζ(om)uk ez szegin embër lilkiért,
 ë ë à i ágyya o ë iny ë ië
 kit úr ez napon ez χamus βilág timnücë belöl menté, kinek ez
 u ë o u ë ho i à ë ö é ëü ë
 napon testét tömetjök; χuzú úr üt kěžilméxel Ábraám, Izsák,
 o u ü tytyü hogy u iü egyë h Á á
 Jákoβ kebelében χelχezjë; χuzú birságnap jutβá mënd ü szentëi
 á ó h h é hogy i o á iü ii
 és ünüttei küzëkön joβ felöl joχtatniá ileszjë út! És tiβ benne-
 é önyö í ö i ü ou ëü k á i χé iü É iü
 tük. Clamate ter: kyrie eleison!
 ö

A Königsbergi Töredék és Szalagjai

I.

Úz szólának: βilág(nak) kezdetüitül fugβá roχtonk ez nem
 Ugy á i o á a a ë
 löt βalá, huú szúz lëán fiat szülhessën, szüzségnek tükëré tisz-
 ëü a á χogy any o iü χ ss é
 tán maradhasson, és nekönk hirönk bennë në lëjessën. Tudjok,
 á á χá u é ë ü χi ü é gygyu
 látjok (öt) szúz lëännák, ki ölében tært csudáltos fiat; fürësz-
 átytyu ëü anyna ü a u o ö i
 të, mosjá, ëteti, ëmleti, úz huú anyá szilöttët; de ki lëžën neki
 é u á í i í ugy χogy á ü égy ë í
 áttjá, azut nem tud(hat)jok. Ez az isten, mint (öt) ësmerjök,
 tytyá o o χotytyu É o ë ëü ë ü
 kit szëplö nem illethet; mért há isten ö nöm βolná, bennë bi-
 ëü χ ë χá ëü ü ó á é
 nüt lëlhetnëink. (Ámën.)
 ö é χ é Á é

... žükeritül ... szármázál, és ... tē beled mēndön igē ...
 gyö i á é ē ü í é
 [à]nyád ... lē[l]ē szobodságot. ... [bi]zonságot [b]inökröl
 é é a accs u zzu u ü üü
 tön, ... bilágon [β]aló binösök [...]ségöt. [N]ē félylyēn táhát
 üü á o ü ü ü ü ē χ
 ... [mé]rt ... szent lélök ... úr istennek ... ed[é]nyének ...
 ē ē ü u
 nē lēžēn. || ... utálatlan fugád[át]ját. Úr isten ú[ž] szolá: ...
 égy á a o tty U ugy á
 lēž {?lēžēn} ēn szerető, [h]iü szulgám, ki [ē]n küetségöm
 égy e ē üü χ iβ e cscs ü
 [βi]selhessē, ánžol[o]knak korát [hà]már elé múlhás[sà],
 χ é a u a χa a ē u χ á
 mēnyeknek {?mēnyek} eg[ét] mēgē tör[h]e[ssē], Názárēt
 ē ü • é á á e
 [β]árását mēgē lēl[he]ssē! Ihul βažon szöz lēánnak lākādál-
 ē é χ é χo ágyu üü anyn
 má, [kē]rályi mogzat belől támádátjā, d[i]cső Áron ág be[l]öl
 á i í a üü á tytyá üü ó á üü
 árádátjā. ... Támážž Gábr[iel], és küetségēm [t]ē biselylyed!
 á tytyá á ágygy á iē é cscs
 ... kērályokna[k kē]rályátúl. Istensé[g]nek anyjáhuz, [à]nžo-
 u i ül, i nyny χo a
 loknak ászszuny[á]huz tisztös[ségö]t [m]unkállék: küetségöm
 u a o n χo ü ü cscs ü
 huz[j]ád βēžed, ... mē[nyeknek] {?mē[nynek]} egét [m]ēgē
 χo égy n ē
 törjed, tō[h] szulgád és nē lēžēn! Szüz lēánh[uz] titkon, Jo-
 ü ü égy anyχo ó
 zsēpnek ježősé[h]ü[z], ezēn szóbal: idöz lēž ... [mi]losztbal
 e gyü χō ē ü égy a a á
 teles, úr tē beled βažon, áldot βaž tē mēn[d] ... || előt, és tē
 ly u ē ágyu á u ogy üü é

ed mēndön igē ...
 ü í é
 nságot [b]ínokról
 u ü üü
 [N]ē félylyēn táhát
 ē χ
 ed[é]nyének ...
 ten ú[ǰ] szólá: ...
 ugy á
 [ē]n küetségöm
 e cscs ü
 elé múlhás[sà],
 ē u χ á
 [te]ngüröknek fényös hu[ǰ]á ...; kērályoknak || királyának
 ē á á e
 lēánnak lakādál-
 ány
 ō Áron ág be[l]öl
 ü ó á üü
 [t]ē biselyyed!
 ányjához, [à]nǰo-
 ny ny χ o a
 kállék: küetségöm
 cscs ü
 nek}} egét [m]égé
 ē
 [uz] titkon, Jo-
 ny χ o
 [mi]losztbal
 a a á
 [βi]lágot fi-
 ü é

mihödnēk ǰümölcsē ... hitessék hāmár ... ō miá idözöχt[öt]
 iχü ö ö é χ χa a ēβ á ü ü ē
 ... nēm lēszen. Testöt túlē... isten-fiú túlē szület[e]βén, de
 é ü é é ē
 ... születö[...]
 ü üü á Á é

II/2.

... szen[t] ... [à]nǰoloknak koronája ... szüz Mária. Kér-
 a u á á ē
 jē ... bínnek βeszélénēl ... binüt siratjātu[k] szent lél[ök] ...
 é ly é ö tytyá o ē ü
 ürdügök ... minket ... istenség ... szent lélöknek ...
 ö ö ü ē ü
 [te]ngüröknek fényös hu[ǰ]á ...; kērályoknak || királyának
 ö ü ēnū χú á u á
 szent áran [o]ltára: bódog [à]nyá, szüz Mária. És huǰ bēzzög
 a ny á á á u á á É χogy ü
 a=nak [ne]βe= tessēl fēld[ē]n, mēnyön és, miβlessed mönyön
 o e ü üü ü ü
 bal[ó] látatuben! Sz[e]nt, hüles ás=szu[n]nak úǰ[a]n jelönél,
 o á ö a o ugyo ü
 ki βimádságo[t] állatá. ... Fēlé ... möny be[l]é] há teküntē,
 á cscs u á á ē ün χá ö é
 [ék]jēssēn tēgöd ē[s] há látá, istenségnek [ne]βē miá rólád
 ē e ü χá á á é á a
 azon képpe[n] szólá ... látok új látatuot: szüz lēán fiat szilüt,
 o u ē ē á á u u á a ány o ö
 miben csudát mutot. És ányá tartjā ölében, ki sz[ilü]t dicsö-
 u É á tytyá ü ö üü
 ségöt, mēnt ēn tudom, fugadatjának l[ēni] és esmeröm: (ez
 üt. M e u o á otyty| á nní ē ü ē
 szent) ez nēm iǰēb ǰermök, hánöm ist[en]. || ... [βi]lágot fi-
 ē egyé ü χá ü á u

ze[t]ni ... Bēzögsgöt és ez ižnek kiβánjā: elé mēnβén Bēt-
 ü ü ě gy í anynyá ě
 le[hem belé] {Bētle[hemben]} ... fial öszβé lēlé, ěs barmok
 ē χ ē χ á ü ě é o u
 ... [hi]tβán posztó be[l]é tākárutā. ... dicső szilete[t]üi, kin
 χ any u a a o á ěü í
 anžol[...] ... pukul[n]ak sētitségē b[elöl] {sētitségéb[en]}
 a o o i é ěü i
 ... Ez lōn új ižnek csud[ájā], ... ki miā ürdügök szörnőlé-
 Ě ěü u gy áá á ő ő ü ü ěü
 n[ek].

Az Ómagyar Mária-Siralom

βalék siralm tudatlan; | siralmal sēpedēk, | búal oszok,
 o o sz i a u
 epedēk. || βálászt βilágomtúl, | zsidou, fiadomtúl, | ézēs örö-
 á a á u ű oβ o u ű ě ü ü
 memtúl. || Ó, ēn ézēs uradom, | ěžžen iž fiadom! | sírou anyát
 ē O e ě o u gygyē ěgy o u i ó d
 teküncsed, | búā belől kinyúχχád! || Szēmēm künyβel árād, | ēn
 ő uá ěü i a ě őnū á a e
 junhom búal fārād; | tē βéröd hullatjā | ēn junhom alélatjā. ||
 o χu á a ě ü χ tytyá e o χu o ě tytyá
 βilág βilágā, | βirágnāk βirágā: | keserūen kinzátul, | βas szē-
 ā ā ā ā ā ā ě üē a o o
 gekkel βeretül. || Oh nekēm! {Oh, nekēm} ēn fiam | ézēs mé-
 ő Uχ ē Uχ ē e o ě ě
 zül, | széžēnül szépségöd, | βiröd hioll βízöl || Siralmam, fuhá-
 ő ěgy ü ě ü i ü χí i ěü o o oχā
 szátom | tērtetik kiül, | ēn junhomnak bel búā, | ki sūmhā nim
 u ě iő e o χu ē á ő χā ě
 hiül. || βēž, hálál, {βēž hálál} engömet, | ěžžedöm ilylyēn, |
 χíú ěgy χ á ěgy χ á ě ü gygyē ü i
 maražžon uradom, | kit βilág félylyēn! || Ó, igaz Simēonnak |
 á ágygyu o u á ě o ó

elē mēnβēn Bēt-

ē

lē lēlé, ēs barmok

ē ē o u

ō szilete[t]üi, kin

ē i

[sētitségéb[en]]

i

ördögök szörnyölé-

ō ū ü ü

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

ē

bēzzēg szofa érē: | ēn ērzēm ez bútorüt, | kit níhá égírē. ||

a ē é e é ē ü ö χá í é é

Túted bálnom, | de nüm bálállál, | hul íz kinzássál, | fiam,

á u ö á á a χoly igy á o

hálállál. || Zsidou! mit tész, | türbéntelen | {mit tész |

χ á a oβ ēszsz ö ēszsz

türbéntelen? } } fiam mért hal | büntelen. {büntelen?} ||

ö o ē χo ú ú

Fugβá, húztozβá, | ükleβé, kétβé | ölod. || Kēžüžžetük fiam-

o á χu u á ö ē ē ü ü egyögyö o

nak, | nē lež kēžülm magamnak; | aβaž hálál kínáál | anyát

égy egyö o o o ogy χ á a

ézēs fiáál | ēžembelü ölylyétük!

ē a gyē ü ü ē ö

A Gyulafehérvári Sorok

Hábróságben báláknak kēžösségē. | Éléknek ürükségē. |

χá együ é Ę ö ö é

Kórságban báláknak egésségē. | Szükségben báláknak bēűségē.

szs é ij ö é

| Ęhezö[knek élégségē]. || Csudálatos miβinek jelēnetüiben. |

Ęχē ēü e é a u í i i

Ünün szájábál mondot igének tanóságábán. | Szent oltáron kü-

Ö ö a u u í o a a á u ö

nyér képében. | Az kērēszt fán figēü képében. || Ünün

ē ē O ö ē Ö ö

tanožtβányának árulátjā. | Nemžētüi népnek βádulátjā. | Jeru-

o n a á u tytyá ē e í á u tytyá ē ú

szálēm βárásának tisztēs fugadátjā. | Isten fiának ártatlansá-

á a o tytyá a á

gā. | Hálálának szidalmos kína. | Bódog ászszunnak szeméhel

á χ á á a á u a o χ

lá[tátjā].

á tytyá